Tekkinud hõõrumiste mõjul esitas Ajutine Valitsus 3. II 1919 lahkumispalve, kuid Maapäev ei võtnud seda vastu. Siiski kutsusid sotsiaaldemokraadid, kes rahul polnud ka sõjakohtute tegevusega, oma esindajad valitsusest ära. Ajutine Valitsus jätkas täiendatud kujul suure energiaga oma tegevust maakaitse, sisekorra kindlustamise ja riigiaparaadi kujundamise alal kuni Asutava Kogu kokkuastumiseni. 8. V 1919 moodustati O. Strandmann'i (vt.) kabinett Sellest jäi Eesti Maarahva Liit, mille esindajana P. oli Asutavasse Kogusse valitud, oma esindajate vähesuse tõttu eemale. Asutava Kogu ajajärgul pühendas P. rohkesti tähelepanu Eesti põllumeeste kihi organiseerimisele. P.-i algatusel ja peamiselt J. Hünerson'i (vt.) organiseerimisel loodi üle maa tihe põllumeestekogude võrk ja asutati kogude koondisest iseseisev poliitiline erakond. Kui I Riigikogu valimised tõid viimasele suure võidu, pääsis P. riigivanemana jälle valitsuse etteotsa; see kujundati põllumeeste, tööerakonna, rahvaerakonna ja kristliku rahvaerakonna osavõttel, kutsuti ametisse jaan. 1921 ja püsis kuni okt. 1922. Selle aja jooksul juhiti meie sõjast vapustatud riigitulundus korralikumaisse roobastesse ja viidi kaubanduspolitika alal tähtsad muutused läbi (vt. Joh. Kukk). 26. I 1921 tunnustati Eesti riik *de iure* liitlaste poolt, millele järgnes Eesti vastuvõtmine rahvasteliitu 22. IX 1921. Sügisest 1922 alates asus P. I Riigikogu esimehe kohal. II Riigikogus tehti valitsuse moodustamine jälle P.-ile ülesandeks. Põllumeestest, rahvaerakonnast, kristlikust rahvaerakonnast ja tööerakonnast koostatud P.-i valitsus valiti ametisse aug. alul 1923. Ühenduses riigi kulla- ja valuutatagavarade äratarvitamise küsimusega (vt. O. Strandmann) kutsus tööerakond selle a. dets. oma esindajad valitsusest. Ka teiste koalitsioonirühmadega oli põllumeestekogude vahekord tulundusellu puutuvate vastolude tõttu teravaks läinud, mille tagajärjel P.-i valitsus lahkus märtsis 1924. P. on olnud I, II ja III Riigikogu liige. Kultuurilisel alal on ta osa võtnud mitmest üritusest, m. s. Fenno-Ugria komitee tegevusest nõukogu esimehena. — T u l u n d u s a l a l g i on P. teotsenud, kuid rohkem organisaatorina kui tegeliku ärimehena. 1919. a. suvel asutas ta ühes A. Peedi, M. Jaakson'i (vt.) ja G. Vesteliga a./s. »Harju Panga« ja oli lühemat aega selle panga nõukogu esimees. 1925. a. tunnistati »Harju pank« kohtu poolt maksujõuetuks ja määrati likvideerimisele. Jaan. 1920 kuni jaan. 1921 ja maist 1924 alates kuni praeguseni on P. asunud Tallinna Börsikomitee esimehe kohal. Ka algatas P. Kaubandus-tööstuskoja asutamise mõtte ja koostas vastava seaduseelnõu, mis dets. 1924 II Riigikogu poolt vastu võeti. Koja kokkuastumise järel 10. XI 1925 valiti P. selle esimeheks ja kinnitus- ning pangasektsiooni liikmeks. P.-i algatusel asutati 1924 Eesti-Vene Kaubanduskoda; selle esimehe kohal on P. asunud algusest peale praeguseni. P.-ile kuulub Tallinna lähedal Kose-Lükati külas »Kloostrimetsa« talu, mille soo- ja rabamaad ta hoolsa kultiveerimisega on viinud eeskujulisse seisundisse. Peale eelnimetatud tööde on P.-i sulest ilmunud mõned õigusteadusliku sisuga brošüürid, »Eestimaa Talurahva Seaduse« tõlge (Tall., 1901) ja »Eestimaa Talurahva Seaduse arenemise ülevaade« (Tall., 1911). Vabariigi 10-a. juubeli puhul veebr. 1928 valis Tartu ülikool õigusteaduskonna ettepanekul P.-i audoktoriks tema teenete eest riigi rajamisel.

Ajalehist, ajakirjadest j. m. kogutud andmed. *T.*

PÄTS, Voldemar, eelmise vend, pedagoog ja seltskonnategelane, sünd. 7. VII 1878 Pärnumaal Tahkurannas, õppis Pärnu linnakoolis ja aa. 1900—05 parun Stieglitz'i nimelises kunstikoolis Peterburis ja viibis aa. 1905—06 politilise pagulasena välismail. A. 1906 asus ta Tallinna Nikolai I nimelise gümnaasiumi joonistuseõpetajaks, täiendas end a. 1907 Peterburis kõrgemail pedagoogilisil kursusil ja teotses selle järel Tallinna keskkooles õpetajana ja hiljemini õhtugümnaasiumi juhatajana. Alates a.-st 1911 on ta toiminud praeguse riigi kunsttööstuskooli juhatajana. — Oma ametitegevuse kõrval on P. osa võtnud seltskondlikust ja politilisest elust; olnud m. s. Asutava Kogu liige tööerakonna nimekirja järgi. Eriti tuleb aga rõhutada tema tegevust vabadussõja-aegses ülemaalises seltskondlikkude organisatsioonide liidus »Ühistöös«, mille keskjuhatuse esimehena tal on teatavaid teeneid. Asutatud dets. 1918, avaldas »Ühistöö« energilist tegevust haavatute ja haigete transpordi ja ravimise ja sõjaväele varustuse hankimise alal, osutades suurt abi valitsusvõimudele riigi loomise rasketel aegadel. »Ühistöö« lõplik likvideerimine toimus a. 1921.

Isikl. j. m. saadud andmed. — Vrdl.: »Ühistöö« Eesti riigi loomisel (kokku seadnud E d. L a a m a n, Tallinna, 1927). *T.*

PÖÖGELMANN, Hans, tulundusteadlane, enamline politikamees ja ajakirjanik, sünd. 18. XII 1875 Viljandimaal Paistu klk. Aidu v. kehvade vanemate lapsena, õppis Paistu klk.-koolis ja Põltsamaal Aleksandri koolis, mille lõpetas a. 1892. Selle järel oli P. õpetajaks Pilistveres ja läks a. 1896 Viljandisse postiametnikuks, võttes neil ajul agarasti osa seltskondlikust tegevusest, eriti karskustööst. 1898. a. märtsis siirdus P. amet-